

Pencerobohan dan Serangan Tentera Indonesia Terhadap Sarawak dan Sabah pada Tahun 1963

**Abdul Rahman Mad Ali @ Abang¹
Bilcher Bala²
Ramli Dollah³**

Manuskrip diterima: 5 Julai 2019

Diterima untuk penerbitan: 15 Oktober 2019

¹ Abdul Rahman Mad Ali @ Abang, Calon Ijazah Doktor Falsafah, Program Sejarah, Fakulti Kemanusiaan, Seni dan Warisan, Universiti Malaysia Sabah. E-mail: manabdulrahman743@gmail.com

² Profesor Madya Dr. Bilcher Bala, Pensyarah, Program Sejarah, Fakulti Kemanusiaan, Seni dan Warisan, Universiti Malaysia Sabah. E-mail: bilcher@ums.edu.my

³ Dr. Ramli Dollah, Pensyarah, Program Hubungan Antarabangsa, Fakulti Kemanusiaan, Seni dan Warisan, Universiti Malaysia Sabah. E-mail: ramlid@ums.edu.my

Abstract

The Indonesia-Malaysia Confrontation (1963-1966) was due to the policy of the Sukarno Regime to counter neo-colonialism in Southeast Asia. This contingent of Indonesia was apparent with the intrusion of her troops to thwart the formation of Malaysia, particularly subversive activities within the Sarawak and Sabah border areas with Kalimantan. This paper will describe a history of the Confrontation by focusing on the issue of military invasion on the borders of Sarawak and Sabah. The final part of this paper explains Malaysia's stand on Indonesian military attacks is to defend her sovereignty as a new nation.

Keywords: *Confrontation, Intrusion, Indonesia, Sabah, Sarawak*

Abstrak

Konfrontasi Indonesia-Malaysia (1963-1966) adalah disebabkan oleh dasar Rejim Sukarno untuk menentang unsur neo-kolonialisme di rantau Asia Tenggara. Respon yang lebih ketara dalam Konfrontasi ini ialah tindakan pencerobohan tentera Indonesia untuk menggagalkan pembentukan Malaysia, khususnya aktiviti subversif dalam kawasan sempadan Sarawak dan Sabah dengan Kalimantan. Makalah ini akan merungkaikan sejarah Konfrontasi dengan memfokuskan kepada isu pencerobohan tentera di Sarawak dan Sabah. Bahagian akhir makalah ini menjelaskan pendirian Malaysia terhadap serangan tentera Indonesia adalah mempertahankan kedaulatannya sebagai sebuah negara baharu.

Kata Kunci: Konfrontasi, Pencerobohan, Indonesia, Sabah, Sarawak

Pendahuluan

Tanah Melayu telah mengecapi kemerdekaan pada 31 Ogos 1957. Enam tahun tahun berikutnya Tanah Melayu telah membentuk Malaysia pada 16 September 1963 yang terdiri daripada penggabungan wilayah, Tanah Melayu, Singapura, Sabah dan Sarawak.¹ Pembentukan Malaysia telah membawa kepada penentangan negara tertangga Indonesia dibawah Rejim Sukarno.² Penentangan ini kemudiannya dikenali sebagai Konfrontasi yang berteraskan kempen 'Ganyang Malaysia'.³ Konfrontasi dalam politik Regim Sukarno telah melancarkan penentangan terhadap

¹ Kertas Putih, *Malaya-Indonesia Relations*, Kuala Lumpur: Jabatan Cetak Kerajaan, 1963; *Anak Sabah*, 16 September 1963; *Sabah Times*, 16 September 1963.

² Kertas Putih, *Indonesian Intentions Towards Malaysia*, Kuala Lumpur: Jabatan Cetak Kerajaan, 1964; Kertas Putih, *Indonesian Aggression Against Malaysia*.Kuala Lumpur: Jabatan Cetak Kerajaan, 1965; James Harold, Small Shell, *The Underclared War*, London: Leo Cooper, 1991; Kunassalen Muniandi, *Hubungan Indonesia-Malaysia 1957-1969*, Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 1996; Nik Anuar Nik Mahmud, *Konfrontasi Indonesia-Malaysia*, Bangi: Penerbitan Universiti Kebangsaan Malaysia, 2000.

³ Departemen Penerangan Republik Indonesia, *Gelora Konfrontasi Mengganjang Malaysia*, Djakarta: Departemen Penerangan Republik Indonesia, 1964; J. A. C. Mackie, *Konfrontasi: The Indonesia-Malaysia Dispute 1963-1966*, Oxford: University Press Oxford, 1974; Nik Anuar Nik Mahmud, *Konfrontasi Indonesia Malaysia*, Bangi: Penerbitan Universiti Kebangsaan Malaysia, 2000; Kunaseelan Muniandy, *Hubungan Malaysia Indonesia 1957-1970*, Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 1996.

pembentukan Malaysia melalui pendekatan politik dan ketenteraan.⁴ Malaysia yang baru terbentuk telah menerima ancaman hebat Konfrontasi sedaya upaya berusaha mempertahankan kedaulatannya sebagai sebuah negara yang berdaulat.⁵ Malaysia berdepan ancaman ketenteraan dari Regim Sukarno dan berusaha untuk mempertahankan kedaulatannya sebagai sebuah negara yang berdaulat menjadi penelitian kajian ini.

Bahan dan Kaedah

Kajian ini menggunakan pendekatan kualitatif secara deskriptif. Awalnya, kajian ini turut menggunakan kajian perpustakaan dalam membuat penelitian. Penelitian dilakukan di Perpustakaan Universiti Malaysia Sabah, Universiti Kebangsaan Malaysia, Universiti Malaya, Tun Fuad Stephen, Negeri Sabah, Kementerian Pertahanan Malaysia. Selain itu, kajian arkib turut digunakan dalam membuat penelitian khususnya di Arkib Negeri Sabah, Arkib Negara Malaysia dan Muzium Tentera Darat Malaysia. Kaedah temubual juga turut digunakan dalam kajian ini khususnya mendapatkan maklumat daripada veteran terpilih yang terlibat dan masih hidup yang dapat menjelaskan situasi yang berlaku pada ketika itu. Akhir sekali, kerja lapangan khusus untuk kaedah pemerhatian juga turut digunakan oleh pengkaji dalam membuat penelitian kajian ini. Pemerhatian ini penting dalam kajian ini khususnya untuk mendapatkan gambaran yang lebih dekat mengenai pencerobohan ketenteraan di lokasi yang menjadi tempat serangan itu bagi menjelaskan peristiwa sejarah itu berlaku.

Pencerobohan Ketenteraan Terhadap Sarawak dan Sabah

Konfrontasi adalah cabaran awal Malaysia pada tahun 1963.⁶ Realitinya, Indonesia menentang Malaysia melalui tindakan ketenteraan dengan

⁴ Kertas Putih, *Indonesian Intentions Towards Malaysia*; Kertas Putih, *Indonesian Aggression Against Malaysia*; Nick Van Der Bijl, *Confrontation War With Indonesia 1962-1966*, London: Pen & Sword, 2007; Justus M. Van Der Kroef, *Indonesia, Malaya, and the North Borneo Crisis*, *Asian Survey*, Vol. 3(4), 1963, hlm. 173-181; John O. Sutter, *Two Faces of Confrontation: Crush Malaysia and the Gestapu*, *Asian Survey*, Vol. 6(10), 1966, hlm. 523-546.

⁵ Kertas Putih, *Indonesian Intentions Towards Malaysia*; Kertas Putih.

⁶ Kertas Putih, *Malaya-Philippine Relations*. Kuala Lumpur: Jabatan Cetak Kerajaan, 1963; Kertas Putih. P/PEN 3, *The Pattern off Indonesian Aggression by Dato' Mohd. Ghazali Bin Shafie*. Kuala Lumpur: Setiausaha Tetap Kementerian Luar Negeri, 1965; Kertas Putih, *Indonesian Intentions Towards Malaysia*; E. D. Smith, *Counter-Insurgency Malaya and Borneo*, London: Ian Allan Ltd., 1985; Nick Van Der Bijl, *op.cit.*, hlm 90-103; Will Flower, *Britain's Secret War: The Indonesian Confrontation 1962-66*, London: Osprey, 2006, hlm 11-14.

tindakan agresif mencerooboh dan menyerang pertahanan Malaysia di sempadan di Sarawak-Kalimantan Barat (Kalbar) dan Sabah-Kalimantan Timur (Kaltim), Indonesia seawal tahun 1963.⁷ Penyerangan ini membuktikan bahawa penentangan Malaysia bermula sebelum dan selepas penubuhan Malaysia.⁸

Sarawak

Pencerobohan ke atas Sarawak adalah yang terawal sebelum Malaysia terbentuk pada 16 September 1963.⁹ Sarawak adalah wilayah yang paling kerap menerima pencerobohan bagi wilayah Malaysia di Borneo. Terdapat tiga puluh siri penyerangan tentera Indonesia terhadap pasukan pertahanan British di Sarawak. Hal ini akan diperjelaskan dengan terperinci dalam Jadual 1.1 penelitian mendapati bahawa pencerobohan tentera Indonesia ke Sarawak dilakukan melalui hutan belantara yang bergunung ganang.¹⁰ Pertahanan Sarawak pada ketika itu dibawah perintah Pemerintah Tentera British Sarawak telah menghantar sepasukan anggota tentera ke Tebedu, Bahagian Pertama, bagi membantu pasukan Polis yang diserang oleh sekumpulan tentera penceroboh Indonesia pada 12 April 1963.¹¹ Hal ini merupakan aksi pencerobohan bersenjata pertama Indonesia ke atas Sarawak sebelum Malaysia ditubuhkan.¹² Serangan mengejut ke atas Pos Polis di Tebedu,

⁷ Roy Davis Linville Jumper, *Death Waits in the "Dark": The Senoi Praaq, Malaysia's Killer Elite*, Greenwood Publishing Group, 2001, hlm 137.

⁸ David Lee Watkins, *Confrontation: The Struggle For Northern Borneo*, Master Thesis, Military Arts and Science, U.S. Army Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, 1978; Eugene Ng Wei Yang, *To What Extent did British Intelligence Have an Impact on Ending the Indonesia-Malaysian Confrontation of 1963-1966?*, Master Thesis, A in Intelligence and International Security, Department of War Studies, London: King's College, 2014.

⁹ Kertas Putih, *The Threat of Armed Communism in Sarawak*, Kuala Lumpur: Jabatan Cetak Kerajaan, 1972; Kertas Putih, *Indonesian Intentions Towards Malaysia*; Kertas Putih, *Indonesian Aggression Against Malaysia*.

¹⁰ Syed Othman Syed Omar, *Tentera Malaysia dalam Konfrontasi*, Bangi: Penerbitan Universiti Kebangsaan Malaysia, 1999, hlm 41.

¹¹ J. A. C. Mackie, *op.cit.*, hlm 131.

¹² Kunaseelan Muniandy, *op.cit.*, hlm 103-104.

di Bahagian Satu, Sarawak oleh tentera Indonesia mengesahkan tindakan subversif Indonesia ke atas wilayah Sarawak.

Jadual 1: Pencerobohan di Sarawak Pembentukan Sebelum Malaysia 12 April -16 September 1963

Lokasi	Bahagian	Tarikh	Penceroboh	Kemalangan
Tebedu	Satu	12 April	75	Balai polis diserang; dua SF terbunuh dan seorang cedera
Gumbang	Satu	23 April	10	Dua TNI terbunuh dan tiga cedera
Pang Ampat	Satu	4 Jun	8	Flare dinyalakan
Ensawang	Dua	6 Jun	30	Satu Iban dan 3 orang cedera
Wong Panjoi	Satu	17 Jun		Dibelokkan dengan pesawat udara suara
Kampung Enteboh	Satu	20 Jun	-	Bom bom dibuang
Kandai/Panchau	Satu	3 Julai	4	Seorang warga Indonesia terbunuh dalam serangan hendap
Sungai Taping	Dua	4 Julai	25	Rumah panjang diserbu
Sungai Putting Lulu	Dua	6 Julai	20	Satu Indonesia dan satu orang awam terbunuh
Kampung Silik	Dua	8 Julai	2	Satu Indonesia dan satu orang awam terbunuh
Gua	Dua	4 Ogos	10	Serangan hendap SF
Tinting Lalang	Dua	8 Ogos	15	Hubungi TNKU
Song	Tiga	8 Ogos	70	Pegawai SF, 15 IBT terbunuh dan 3 ditangkap
Tinting Lalan	Dua	9 Ogos	6	TNI cedera
Kapit	Tiga	9 Ogos	9	TNI cedera dalam serangan hendap SF
Lubok Antu	Dua	10 Ogos	-	Serangan hendap SF
Tebakang	Satu	10 Ogos	3	Pertukaran

Gumbang	Satu	13 Ogos	35	Pertukaran
Stass	Satu	15 Ogos	1	Pengganggu SF boody-trap
Long Lopeng	Lima	19 Ogos	26	Pengganggu SF boody-trap
Long Akah	Empat	20 Ogos	1	Satu TNI ditangkap
Long Merarap	Lima	20 Ogos	8	SF terluka dan 5 TNI terbunuh
Gumbang	Satu	21 Ogos	30 -40	Satu SF kiled dan satu yang dibongkar.6 TNKU ditangkap
Gumbang	Satu	22/23 Ogos		SF terluka dan 5 TNI terbunuh
Gumbang	Satu	23 Ogos	2	Pertukaran dan kebakaran
Pang Tebang	Satu	23/24 Ogos	3	Pertukaran dan kebakaran
Long Lopeng	Lima	25 Ogos	3	3 IBT dari Long Bawan ditangkap
Long Merarap	Lima	26 Ogos	2-3	Pertukaran dan kebakaran
Stass Area	Satu	26 Ogos	3	2 IBT terbunuh dan satu ditangkap semasa perintah berkurung
Sungai Angkuah		30 Ogos	6	6 IBT terbunuh dan seorang cedera dalam jam malam
Sungai Angkuah	Tiga	2 Sept.	6	Tiga IBT terbunuh dan satu lagi terluka
Sungai Angkuah	Tiga	3 Sept.	1	Satu IBT terbunuh dan satu ditangkap
Kiek	Satu	7 Sept.	-	Badan Indonesia ditemui dengan risalah TNKU
Kuching	Satu	14 Sept.	1	Bom bom dilancarkan di rondaan SF di pasaran

Sumber: *Indonesia Involvement East Malaysia*, Kuala Lumpur, 1965.

Sabah

Pencerobohan tentera Indonesia ke atas Sabah berlaku selepas Malaysia.¹³ Sempadan Sabah-Kalimantan Timur (Kaltim), Indonesia pula menjadi sasaran tentera penceroboh Indonesia.¹⁴ Menurut rekod, terdapat tiga pencerobohan yang berlaku di sempadan Sabah-Kaltim pada tahun 1963, seperti yang diperincikan dalam Jadual 2. Pencerobohan tentera Indonesia di sempadan Sarawak telah dilakukan melalui hutan paya bakau dan laluan sungai.¹⁵ Manakala di Sabah, pos pertahanan di Kalabakan telah dikejutkan dengan serangan hendap oleh Tentera Indonesia pada 29 Disember 1963. Peristiwa ini telah dinamakan sebagai *Peristiwa Kalabakan* dalam sejarah pertanahan Malaysia.¹⁶

Jadual 2: Pencerobohan di Sabah Selepas Pembentukan Malaysia, 21 Disember – 30 Disember

Lokasi	Bahagian	Tarikh	Penceroboh	Kemalangan
Sungai Serudong	Residensi Tawau	21 Disember	-	Sebuah kedai Cina telah diserbu oleh tentera penceroboh Indonesia
Kalabakan	Residensi Tawau	29 Disember	30-40	Tentera Indonesia telah menyerang dua pos pertahanan Malaysia

¹³ Kertas Putih, *Malaya-Indonesia Relations; Anak Sabah*, 16 September 1963; *Sabah Times*, 16 September 1963; Kertas Putih, *Indonesian Intentions Towards Malaysia*.

¹⁴ Abdul Rahman Mad Ali @ Abang, Konflik Bersenjata di Sempadan Sabah-Kalimantan Timur pada Era Konfrontasi Indonesia - Malaysia 1963-1966, *Tesis Sarjana*, Sekolah Sains Sosial, Universiti Malaysia Sabah, 2012; Abdul Rahman Mad Ali @ Abang, Bilcher Bala, Konfrontasi Indonesia-Malaysia 1963-1966: Satu Perspektif Sejarah Ketenteraan Malaysia, *Kertas Seminar*, Persidangan Sejarah Malaysia & Borneo, 15-17 Mei 2016, Universiti Malaysia Sabah, Kota Kinabalu.

¹⁵ Ucapan-Ucapan Tun Haji Abdul Razak Bin Hussein, 1964, hlm 1-5; J. A. C. Mackie, *op.cit.*, hlm 131.

¹⁶ Abdul Rahman Mad Ali @ Abang, Pertempuran Kalabakan 29 Disember 1963, *Latihan Ilmiah*, Sekolah Sains Sosial, Universiti Malaysia Sabah, 2008.

Kalabakan	Residensi Tawau	30 Disember	-	SF meronda dan menembak tiga tentera penceroboh di sampam. Semua lolos. Bukti ditemui menyatakan musuh terkorban pada seorang tewas dan empat tercedera.
-----------	--------------------	----------------	---	--

Sumber: *P/PEN 10, Indonesia Involment In Eastern Malaysia*, hlm 67-75.

Pertempuran Kalabakan

Pertempuran Kalabakan merupakan satu peristiwa hitam dalam sejarah ketenteraan Malaysia.¹⁷ Tentera Malaysia yang terlibat dalam pertempuran kalabakan ialah Rejimen Askar Melayu DiRaja yang ketiga (RAMD Ke-3) menentang Tentera Indonesia. RAMD Ke-3 dengan kekuatan seramai 41 anggota tentera berhadapan dengan tentera penceroboh Indonesia dengan berkekuatan 128 anggota tentera dalam *Peristiwa Kalabakan* tersebut.¹⁸ Peristiwa atau pertempuran ini jelas memperlihatkan kualiti menentang kuantiti. Di pihak Malaysia, sumber akhbar melaporkan bahawa tentara RAMD Ke-3 telah terkorban dan tercedera.¹⁹

¹⁷ Abdul Rahman Mad Ali @ Abang, Pertempuran Kalabakan 29 Disember 1963, *op.cit.*; Abdul Rahman Mad Ali @ Abang, *et al*, Reaksi Masyarakat Sempadan Sabah-Kalimantan Timur Terhadap Pertempuran Kalabakan 29 Disember 1963: Satu Persepektif Sejarah Sabah, *Kertas Seminar*, Konferensi Antara-Universiti Se-Borneo Kali-5, 15-17 Mei 2009, Universiti Malaysia Sabah, Kota Kinabalu; Abdul Rahman Mad Ali @ Abang, Konflik Bersenjata di Sempadan Sabah-Kalimantan Timur Pada Era Konfrontasi Indonesia - Malaysia 1963-1966, *op.cit.*.

¹⁸ Syed Omar Syed Othman, *op.cit.*, hlm 93-100; Ucapan-ucapan Tun Haji Abdul Razak Bin Hussein 1964, Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia, 1985; Will Flower, *op.cit.*, hlm 12-13; Zakaria Salleh, Biografi Seorang Jeneral Tan Sri Abdul Hamid Bidin, Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 1995, hlm 118-120.

¹⁹ *Daily Express*, 30 Disember, 1963; Kertas Putih, *Indonesian Intentions Towards Malaysia*.

Perancangan

Maklumat mengenai pertahanan Malaysia telah dapat diketahui dengan baik oleh tentera elit Indonesia.²⁰ Mereka telah menyelusuri melalui jalan air dan hutan ke Kalabakan. Tentera elit tersebut mengetuai siri penyerangan dibantu tentera sukarelawan Indonesia. Siri penyerangan ini diketuai oleh Sarjan Rebani bersama empat unit kecil yang telah dipecahkan daripada keseluruhan kekuatan 128 orang.²¹ Maka empat unit kecil Tentera Indonesia tersebut telah berhasil melumpuhkan pos pertahanan Tentera Malaysia di Kalabakan. Justeru itu, pengalaman tersebut telah dikenangkan sebagai peristiwa hitam dalam sejarah ketenteraan Malaysia.²² Daripada 41 anggota RAMD Ke-3 yang bersiaga di pos Kalabakan, tujuh terkorban dan 18 yang lainnya tercedera. Salah satu yang terkorban ialah Mejar Zainal Abidin, yang merupakan Komandan Kompeni. Tapi ajal juga menghadang kepada Sarjan Rebani dan Subronto di saat pulang.²³ Pengepungan pos tentera Kalabakan dilakukan dengan begitu terperinci. Serangan dilakukan secara serentak ke arah Pos Tentera dan Balai Polis Hutan di Kalabakan.

Penyerangan

Tentera Indonesia telah merancang dengan begitu teliti sebelum menyerang Kalabakan.²⁴ Pasukan yang diaturgerakkan mengikut kedudukan kordinasi yang telah ditetapkan. Kekurangan pertahanan Tentera Malaysia di Kalabakan telah dapat dihidu dengan begitu baik oleh Tentera Indonesia. Serangan hendap ke oleh Tentara Indonesia akhirnya menghancurkan pertahanan Tentera Malaysia di Kalabakan.

²⁰ Suporduto Citrawijaya, *Kompeni X di Rimba Siglayan: Konfrontasi dengan Malaysia*, Jakarta: Kompas, 2007, hlm 197-198.

²¹ Abdul Rahman Mad Ali @ Abang, Bilcher Bala, *Pertempuran Kalabakan 29 Disember 1963: Patriotisme Mempertahankan Malaysia*, *op.cit.*; Abdul Rahman Mad Ali @ Abang, Bilcher Bala & Baszley Bee Basrah Bee, *Kalabakan Tawau Bukti Malaysia Mempertahankan Kedaulatannya ketika Konfrontasi Indonesia-Malaysia 1963-1966*, *Kertas Seminar*, The 10th International Malaysian Studies Conference (MSC10), Globalization and Regionalisme: Malaysian in ASEAN Community Building, 15-17 Jun 2016, Universiti Malaysia Sabah, Kota Kinabalu.

²² Temubual bersama Mejar Zuraiman, Kurator Muzium Tentera Darat Malaysia, Port Dickson, Negeri Sembilan, 2017.

²³ *Tempoh*, 13 November 2006.

²⁴ Suporduto Citrawijaya, *op.cit.*,197-198.

Pertahanan

Di Kalabakan, terdapat dua penempatan pasukan pertahanan dilakukan sebelum serangan dilancarkan.²⁵ Satu Pos Tentera Malaysia dan satu lagi adalah Balai Polis Hutan. RAMD Ke-3 tidak mempunyai kawalan keselamatan yang baik berbanding dengan Balai Polis Hutan yang lengkap dengan kawat berduri. Dalam Peristiwa Kalabakan, kedua-dua pasukan pertahanan Malaysia tersebut telah diserang serentak.²⁶ Kejayaan pihak Tentera Indonesia pula adalah didorong oleh satu semangat untuk menyerang berbanding pihak Tentera Malaysia lebih bersifat rutin mengawal sempadan tanpa memikirkan kemungkinan akan diserang. Situasi Konfrontasi yang semakin genting telah menyebabkan Indonesia untuk bertindak menggunakan kekuatan ketenteraan dalam keseriusannya untuk mengganyang Malaysia. Meskipun sebahagian daripada Tentera Indonesia merupakan pasukan sukarelawan *Pramukas* yang tidak mempunyai latihan ketenteraan. Tanpa mengambil kira kekurangan ini, pasukan *Pramukas* telah diaturgerakkan, termasuk 35 anggota tetap Tentera Indonesia. Kesemua pasukan Tentera Indonesia ini telah membentuk sebuah pasukan dan telah diaturgerakkan dalam empat unit atau detasmen. Unit pertama dikenali dengan kod N1, yang diperintah oleh Sarjan Benny. Unit N1 ini dianggotai oleh 36 anggota *Pramukas* termasuk lapan anggota Korps Komando Operasi (KKO). Unit kedua pula dikenali dengan kod N2, yang diperintah oleh Wayang. Ia terdiri daripada 36 anggota *Pramukas* termasuk 15 anggota KKO. Unit ketiga dikenali dengan kod W1, yang diperintah oleh Lasan. Unit ini mempunyai 34 anggota *Pramukas*. Manakala unit keempat dikenali dengan kod W2, yang diperintah oleh Sarjan Buronto daripada KKO. Unit ini terdiri daripada 22 anggota *Pramukas*. Berdasarkan maklumat perisikan, pihak RAMD Ke-3 sekadar mengetahui bahawa Tentera Indonesia telah meninggalkan kem latihan mereka di Kalimantan dan mereka telah membentuk empat unit yang dijangka akan menyeberangi sempadan Malaysia. Bahkan pihak RAMD Ke-3 juga tahu bahawa Tentera Indonesia telah tiba di Serudong pada 21 Disember, iaitu sebelum meneruskan pergerakan mereka ke Silimponon. Walaupun telah dapat diketahui bahawa Tentera Indonesia

²⁵ Suporduto Citrawijaya, *op.cit.*, hlm 197-198.

²⁶ Suping Bin Ajak, 1Mei 2007, Ketua Kampung Kalabakan. Tawau, Sabah; Dewan Bin Hussein. 23 Julai 2014, 69 Tahun. Kampung Kalabakan. Tawau, Sabah; Antalai Anak Bangai, 80 Tahun. 23 Julai 2014, Kampung Kalabakan. Tawau, Sabah.

telah melepasi sempadan Malaysia, tetapi arah pergerakan yang spesifik masih gagal dikesan oleh pihak RAMD Ke-3.

Pertahanan Malaysia di Sarawak dan Sabah

Pertahanan Malaysia pada seawal tahun 1963 masih dalam proses pembentukan.²⁷ Jadual 3 menunjukkan pasukan pertahanan Malaysia di Sarawak dan Sabah pada ketika berhadapan tindakan pencerobohan oleh Tentera Indonesia. Kekuatan pertahanan Malaysia adalah dibantu oleh tentera British, tentera Gurkha dan tentera Australia, seperti pada Jadual 4. Sepanjang tempoh Konfrontasi, pasukan pertahanan Malaysia daripada Angkatan Tentera Malaysia (ATM) adalah berjumlah 12,000 anggota berbanding pasukan Angkatan Bersenjata Republik Indonesia (ABRI) yang berjumlah 320,000 anggota. Dalam masalah Konfrontasi ini, Malaysia telah bernasib baik kerana menerima bantuan daripada kerajaan British dan sekutunya, iaitu Australia dan New Zealand.²⁸ Selain itu, pertahanan Malaysia turut diperkuatkan dengan pasukan paramiliter yang terdiri dari penduduk lokal di Sarawak dan Sabah, seperti *Border Scout*, *Sarawak Field Force*, *Iban Tracker* dan *Home Guard*, seperti pada Jadual 3.

Jadual 3: Pasukan Pertahanan Malaysia di Sarawak dan Sabah, 1963

Malaysia	Paramiliter
Rejimen Askar Melayu Diraja (RAMD1)	<i>Border Scout</i>
Rejimen Askar Melayu Diraja (RAMD2)	<i>Sarawak Field Force</i>
Rejimen Askar Melayu Diraja (RAMD3)	<i>Iban Tracker</i>
Rejimen Askar Melayu Diraja (RAMD4)	<i>Home Guard</i>
Rejimen Askar Melayu Diraja (RAMD5)	
Rejimen Askar Melayu Diraja (RAMD6)	
Rejimen Askar Melayu Diraja (RAMD7)	
Rejimen Askar Melayu Diraja (RAMD8)	
Renjer	
Polis Hutan	

Sumber: Nick Van Der Bijl (2007).

²⁷ Zakaria Salleh, *op.cit.*, hlm 115.

²⁸ Syed Othman, *op.cit.*, hlm 35-39.

**Jadual 4: Tentera British, Gurkha, Australia di
Sarawak dan Sabah, 1963**

Tentera	Unit
British	40 Commando Royal Marines
British	42 Commando Royal Marines
British	1st Battalion, Scots Guards
British	1st Battalion, King's Own Scottish Borders
British	1st Battalion, Gordon Highlanders
British	1st Battalion, Royal Ulster Rifles
British	1st Battalion, Durham Light Infantry
British	1st Battalion, Argyll and Sutherland Highlanders
British	2nd Battalion, Green Jackets
British	3rd Battalion, Green Jackets
British	2nd Battalion, Parachute Regiment
British	1st Battalion, Royal Hampshire Regiment
Gurkha	1st Battalion, 2nd Gurkha Rifles
Gurkha	2nd Battalion, 2nd Gurkha Rifles
Gurkha	1st Battalion, 6th Gurkha Rifles
Gurkha	2nd Battalion, 6th Gurkha Rifles
Gurkha	1st Battalion, 7th Gurkha Rifles
Gurkha	2nd Battalion, 7th Gurkha Rifles
Gurkha	1st Battalion, 10th Gurkha Rifles
Gurkha	2nd Battalion, 10th Gurkha Rifles
Australia	3rd Battalion, Royal Australian Regiment
Australia	4th Battalion, Royal Australian Regiment

Sumber: Nick Van Der Bijl (2007).

Dapatan Kajian

Situasi Konfrontasi di Sarawak dan Sabah jelas memperlihatkan Malaysia diserang oleh Tentera Indonesia. Penyerangan ke atas Balai Polis Tebedu, dan *Peristiwa Kalabakan* dapat memperlihatkan bahawa Malaysia telah diancam dengan tindakan ketenteraan dibawah Rejim Sukarno sebelum dan selepas pembentukan Malaysia. Bukti dan kesan penyerangan tersebut masih boleh dilihat hingga ke hari. Misalnya, di Balai Polis Tebedu dapat di tunjukkan melalui Foto 1, Foto 2, dan Foto 3, yang dirakamkan semasa kerja lapangan ke lokasi kejadian.

**Foto 1: Balai Polis Tebedu yang Pernah Diserang,
12 April 1963**

Sumber: Kerja Lapangan, 2017

Foto 2: Kesan Tembakan di Pagar Balai Polis Tebedu

Sumber: Kerja Lapangan, 2017

Foto 3: Kesan Tembakan di Balai Polis Tebedu

Sumber: Kerja Lapangan, 2017

**Foto 4: Tangkapan dalam Operasi Menjejaki
Penyerang Kalabakan**

Sumber: <http://www.northborneohistory.com>

**Foto 5: Tangkapan dalam Operasi Menjejaki
Penyerang Kalabakan**

Sumber: <http://www.northborneohistory.com>

**Foto 6: Tangkapan dalam Operasi Menjejaki
Penyerang Kalabakan**

Sumber: <http://www.northborneohistory.com>

Manakala, penyerangan oleh Tentera Indonesia ke atas pos pertahanan di Kalabakan pula merupakan tindakan dan sikap yang lebih bersifat permusuhan oleh Indonesia terhadap Malaysia, terutamanya dengan niat untuk menggagalkan pelan penubuhan Persekutuan Malaysia.²⁹ Pihak Indonesia merasakan bahawa wilayah di Borneo tidak wajar bergabung dalam Malaysia. Setelah *Peristiwa Kalabakan* itu, Tentera Malaysia telah berusaha menjejaki saki baki Tentera Indonesia di sekitar Kalabakan dan menangkap beberapa orang tenteranya.³⁰ Dalam usaha ini, ada dalam kalangan Tentera Indonesia yang telah terkorban kerana cuba untuk melepaskan diri dari kawasan sempadan Malaysia ke kawasan Indonesia. *Peristiwa Kalabakan* menjadi satu peringatan penting dalam sejarah Malaysia, seperti Foto 7 dan Foto 8.

Foto 7: Major Sumari serahkan senjata

Sumber: Suporduto Citrawijaya, 2006.

²⁹ Ucapan-Ucapan Tun Haji Abdul Razak Bin Hussein 1964, Kuala Lumpur:Arkib Negara Malaysia,1985.

³⁰ Zakaria Salleh, *op.cit.*, hlm 118-120; Syed Othman Syed Omar, *op.cit.*, 93-100; temubual bersama Mejar Kamal Helmi Bin Majid, Pegawai Risik RAMD ke 3 di Markas RAMD Ke-7 di Semporna, Sabah. pada 1 Mei 2007.

**Foto 8: Perdana Menteri Malaysia Pertama Meletakkan
Batu Asas Peringatan Tugu Kalabakan**

Sumber: *DailyExpress*, 30 Disember 1966

Kesimpulan

Konfrontasi Indonesia terhadap Malaysia adalah episod penting dalam lipatan sejarah Malaysia pasca merdeka. Penceroobohan ketenteraan yang dilancarkan oleh Tentera Indonesia memperlihatkan tekad Regim Sukarno untuk menggagalkan pelan Malaysia dengan menggunakan tindakan ketenteraan. Di Malaysia, Konfrontasi dianggap terlalu sensitif. Sebaliknya bagi Indonesia, Konfrontasi dilihat sebagai satu perjuangan murni. Penceroobohan dan penyerangan di sempadan Sarawak dan Sabah pada tahun 1963 memberi cabaran getir buat Tentera Malaysia, yang dibantu oleh tentera sekutu British.

Rujukan

Rekod Kerajaan Malaysia

Kertas Putih. 1963. *Malaya-Indonesia Relations*. Kuala Lumpur: Jabatan Cetak Kerajaan.

Kertas Putih. 1963. *Malaya-Philippine Relations*. Kuala Lumpur: Jabatan Cetak Kerajaan.

Kertas Putih. 1964. *Indonesian Intentions Towards Malaysia*. Kuala Lumpur: Jabatan Cetak Kerajaan.

Kertas Putih. 1965. *Indonesian Aggression Against Malaysia*. Kuala Lumpur: Jabatan Cetak Kerajaan

- Kertas Putih. 1972. *The Threat of Armed Communism in Sarawak*. Kuala Lumpur: Jabatan Cetak Kerajaan.
- Kertas Putih. P/PEN 10. 1965. *Indonesian Involvement in Eastern Malaysia*. Kuala Lumpur: Jabatan Cetak Kerajaan.
- Kertas Putih. P/PEN 3. 1965. *The Pattern of Indonesian Aggression by Dato' Mohd. Ghazali Bin Shafie*. Kuala Lumpur: Setiausaha Tetap Kementerian Luar Negeri.

Akhbar

- Anak Sabah*, 16 September, 1963.
- Berita Harian*, 18 September, 1963.
- Daily Express*, 30 Disember, 1963.
- N.B.N. & Sabah Times*, 15 Febuari, 1963.
- Sabah Times*, 16 September, 1963.
- Tempoh*, 13 November 2006.

Buku

- Arkib Negara Malaysia. 1985. *Ucapan-Ucapan Tun Haji Abdul Razak Bin Hussein 1964*. Kuala Lumpur: Arkib Negara Malaysia.
- Cross, J. P. 1989. *Jungle Warfare Encounters*. London: Armour and Armour Press.
- Departemen Penerangan Republik Indonesia. 1964. *Gelora Konfrontasi Mengganjang Malaysia*, Djakarta: Departemen Penerangan Republik Indonesia.
- Dickens, P. 1991. *SAS The Jungle 22 Special Air Service Regiment in The Borneo Campaign 1963-1966*. Kuala Lumpur: S. Abdul Majeed & Co.Publishing.
- Flower, W. 2006. *Britain's Secret War The Indonesian Confrontation 1962-66*. London: Osprey.
- James, H. & Sheil-Small, D. 1991. *The Underclared War*. London: Leo Cooper.
- Jumper, R. D. L. 2001. *Death Waits in the "Dark": The Senoi Praaq, Malaysia's Killer Elite*. Greenwood Publishing Group.
- Mackie, J. A. C. 1974. *Konfrontasi: The Indonesia-Malaysia Dispute 1963-1966*. Kuala Lumpur: Oxford University Press.
- Muniandy, K. 1996. *Hubungan Indonesia Malaysia 1957-1967*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Nik Anuar Nik Mahmud. 2000. *Konfrontasi Indonesia Malaysia*. Bangi: Penerbitan Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Saravanamuttu. 1983. *The Dilenma Policy, Malaysia's Foregimma of Indepeence: Two Decades of Malaysia's Foregin Policy, 1957-1977*. Penang: Penerbitan Universiti Sains Malaysia.

- Smith, E.D. 1985. *Counter-Insurgency Malaya and Borneo*. London: Ian Allan Ltd.
- Smith, N.C. 1999. *Nothing Short of War with the Australia Army in Borneo 1962-66*. Melbourne: Mostly Unsung Military.
- Syed Othman Syed Omar. 1999. *Tentera Malaysia dalam Konfrontasi*. Bangi: Penerbitan Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Tunku Abdul Rahman Putra Al Haj. 1980. *Pandang Balik*. Singapore: Heinemann Educational Books (Asia) Ltd.
- Van Der Bijl, N. 2007. *Confrontation War with Indonesia 1962-1966*. London: Pen & Sword.

Jurnal

- David, E. 2001. British Intelligence and Propaganda During the "Confrontation", 1963-1966. *Intelligence and National Security*. 16 (2). Hlm. 83-102.
- Donald, H. 1964. Indonesia Confrontation With Malaysia. *Asian Survey*. 4 (6). Hlm. 904-913.
- Kahin, G. Mct. 1964. Malaysia and Indonesia'. *Pasific Affairs*. 37 (3). Hlm. 253-270.
- Sutter, J. O. 1966. Two Faces of Confrontation: Crush Malaysia And The Gestapu'. *Asian Survey*. 6 (10). Hlm. 523-546.
- Kroef, J. M. V. D. 1963). Indonesia, Malaya, and the North Borneo Crisis. *Asian Survey*. 3 (4). Hlm. 173-181.
- Zakaria Salleh. 1995. Biografi Seorang Jeneral Tan Sri Abdul Hamid Bidin. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.

Kertas Kerja

- Carlin, T. M. 1994. *Claret The Nature of War And Diplomacy: Special Operations In Borneo 1963-1966*. Carlisle Barracks: Pennsylvania. U.S. Army War College.
- Abdul Rahman Mad Ali @ Abang, Baszley Bee Basrah Bee dan Wan Shawaluddin Wan Hassan. 2009. Reaksi Masyarakat Sempadan Sabah-Kalimantan Timur (Kaltim) Terhadap Pertempuran Kalabakan 29 Disember 1963: Satu Perspektif Sejarah Sabah. *Prosiding Konfrensi Antara Universiti Se-Borneo Kali Ke-5: Pengalaman Modenisasi*. Universiti Malaysia Sabah.
- Abdul Rahman Mad Ali @ Abang dan Bilcher Bala. (2016). Konfrontasi Indonesia-Malaysia 1963-1966: Satu Perspektif Sejarah Ketenteraan Malaysia. *Persidangan Sejarah Malaysia & Borneo 2016*. Kota Kinabalu: Universiti Malaysia Sabah.

Abdul Rahman Mad Ali @ Abang, Bilcher Bala dan Baszley Bee Basrah Bee. 2016. Kalabakan Tawau Bukti Malaysia Mempertahankan Kedaulatannya Ketika Konfrontasi Indonesia-Malaysia 1963-1966. *The 10th International Malaysian Studies Conference (MSC10) Globalization And Regionalisme: Malaysian In ASEAN Community Building*. 15-17 Jun. Kota Kinabalu, Universiti Malaysia Sabah.

Abdul Rahman Mad Ali @ Abang dan Bilcher Bala. 2017. Pertempuran Kalabakan 29 Disember 1963: Patriotisme Mempertahankan Malaysia, *Persidangan Antarabangsa Pengajian Kemanusiaan (PAPK)*, 24-25 Mei, Kota Kinabalu, Universiti Malaysia Sabah.

Latihan Ilmiah/ Tesis

Abdul Rahman Mad Ali @ Abang. 2008. Pertempuran Kalabakan 29 Disember 1963. *Latihan Ilmiah*. Sekolah Sains Sosial. Universiti Malaysia Sabah.

Abdul Rahman Mad Ali @ Abang. 2012. Konflik Bersenjata di Sempadan Sabah-Kalimantan pada Era Konfrontasi Indonesia 1963-1966. *Tesis Sarjana*. Sekolah Sains Sosial. Universiti Malaysia Sabah.

Ng, W. Y. E. 2014. To What Extent did British Intellegence Have An Impact on Ending the Indonesia-Malaysian Confrontation of 1963-1966? *Master Thesis*. Itelligence and International Security. Departmen of War Studies. London: King's College.

Lee, W. D. 1978. Confrontation: The Struggle for Northen Borneo. *Master Thesis*. Military Arts and Science. U. S. Army Command and General Staff College. Fort Leavenworth, Kansas.

Temubual

Antalai Anak Bangi. 24 Disember 2007. Veteran Home Guard. Kampung Kalabakan Tawau, Sabah.

Dato' Mamun Ibni Almarhum Djalaluddin. 28 Julai 2010. Mantan Ketua Bultiken. Taman New Asia, Tawau, Sabah.

Dato' Mamun Ibni Almarhum Djalaluddin. 9 Mac 2010. Mantan Ketua Bultiken. Kampung Muhibah, Tawau, Sabah.

Dewan Bin Hussien. 23 Disember 2007. Veteran Home Guard. Kampung Kalabakan Tawau, Sabah.

Lefternan Koloneal (B) Malakan Bin Kamaruddin. 3 Mac 2010. Veteran Konfrontasi Indonesia-Malaysia di Kalabakan dan Pulau Sebatik. Kampung Bonggek, Rembau, Negeri Sembilan.

Mejar Kamal Helmi Bin Majid. 1 Mei 2007. Pegawai Risik RAMD Ke-3 di Markas RAMD Ke-7 di Semporna, Sabah.

*Pencerobohan dan Serangan Tentera Indonesia
Terhadap Sarawak dan Sabah Pada Tahun 1963*

*Abdul Rahman Mad Ali @
Abang, et. al.*

Mejar Zuraiman. 2016. Kurator Muzium Tentera Darat Malaysia, Port Dickson, Negeri Sembilan.

Staf Sarjan. 1 Mei 2007. Burhan Bin Mugayat. Ketua Pos Tentera Darat di Kalabakan.

Suping Bin Ajak. 1 Mei 2007. Ketua Kampung Kalabakan, Tawau, Sabah.